

Göçle ilgili psikolojik sorunlar

Prof. Dr. Mustafa Bilici

1965 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana'da tamamladı. 1990 yılında Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Uludağ Üniversitesinde tamamladığı psikiyatri uzmanlığının ardından (1995), KTU'da doçent (2000), İstanbul Medipol Üniversitesinde profesör oldu (2012). 2003-2005 yılları arasında İstanbul Haydarpaşa Numune Hastanesinde çalıştı. 2005'te Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine kurucu başhekim olarak atandı. Şu anda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Psikoloji bölümünde öğretim üyesi ve ayrıca Dr. Sena Yenel Özbay ile birlikte kurduğu İstanbul Psikiyatri Akademisinde psikiyatri olarak çalışmaktadır. Bilimsel ilgi alanları kişiler arası ilişki sorunları, biyolojik psikiyatri ve uyku bozuklukları olan Bilici, evlidir ve 3 çocuk babasıdır.

Göç ve göçmen kavramını değişik şekillerde açıklamak mümkündür. Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir. Bu durum sürekli olabileceği gibi geçici nitelikte de olabilir. Eğitim ve çalışma amaçlı, kısa süreli ve bu sürenin sonunda geri dönelebilen, mekân değiştirme hareketlerinin de göç sayılabileceği belirtilmektedir. Göç olayını gerçekleştiren kişiye göçmen adı verilmektedir. Göçler, eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabileceği gibi; doğal afetler ya da devlet gibi sosyal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, mecburi iskânlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir. Bu bilgilerden hareketle göçmenlerin göçme nedenine göre sınıflandırılması uygun olacaktır. Ülkemizde göçle ilgili konular yoğun bir şekilde gündemde olmasına karşın bilimsel anlamda tanım ve standartizasyonların yetersizliği önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Uzaklık kriterine göre tanımlanan iki göç türü vardır: İç göç ve dış göç (uluslararası göç). Türkiye'de çoğunlukla kırdan kente ve kentten kente doğru göçler oluşmuştur. Türkiye'de sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte kentleşme oranı artmaya başlamış, göçlerde artış meydana gelmiştir. En fazla göç veren bölgeler, Karadeniz ve Doğu Anadolu

Bölgeleridir. En fazla göç alan bölgeler ise Marmara ve Ege Bölgeleridir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de göç hareketlerinde önemli değişiklikler olmuş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden batıya ve şehir merkezlerine doğru zorunlu iç göç yaşanmıştır. TBMM'nin 1998 yılındaki raporunda OHAL kapsamındaki ve mücavir alandaki iller ile bazı çevre illerde 1997 yılı itibarıyla 905 köy ve 2.523 mezranın boşaltıldığı ve göç edenlerin sayısının 378.335 olduğu belirtilmiştir. US Commitee for Refugees (USCRI, 1998) yerinden edilmiş kişi sayısının 380 bin ile 1 milyon arasında olduğunu tahmin etmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch-HRW) 2 milyon rakamını telafuz etmiştir. (HRW, 2002) Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği (GÖÇDER) ortak basın bildirimlerinde 3 ila 4 milyon tahminlerinde bulunmuşlardır.

Bu bilgiler göçün kaynağında engellenmesini sağlayacak politikaların geliştirilmesi açısından önemli olacaktır. Son yıllarda özellikle dış göçlerin kaynağında halledilmesi için yurt dışı operasyonlar dahil çeşitli girişimlerin olması söz konusu iken iç göçün kaynağında durdurulmasına yönelik ciddi bir girişimin olmadığını söyleyebiliriz.

Son yıllarda Suriye ve Irak'ta süren savaş nedeniyle ülkemiz, bir dış göç dalgasına maruz kalmıştır. Bu durum dili ve kültürü çok farklı insanların ülkemize gelmesine

yol açmıştır. İç göçten farklı olarak burada bir dil ve kültür sorunu da politika geliştirilmesini etkileyen bir faktör olmuştur. Burada da göçü kaynağında engelleyecek politikaların geliştirilmesi zorunludur ancak takdir edileceği gibi bu politikalar iç göçtekine göre çok daha çetrefilli ve farklı boyutlu olacaktır. Bu nedenle iç göçe ve dış göçe yönelik uygulamaların bir çatı altında olsa bile farklı departmanlarca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Göçün en önemli sonuçlarından biri psikiyatri alanında ortaya çıkmaktadır. Göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası ortaya çıkan psikiyatrik durumlar farklılık göstermektedir. Dolayısı ile göç nedeniyle psikolojik zorluklar yaşayan insanlara yardım ederken bu üç evredeki olumsuz ve olumlu özellikleri değerlendirmek gerekir. Örneğin göç-öncesi dönemden kaynaklanan faktörler arasında göçün nedeni ve kaybedilecek şeylerin çapı, derinliği çok önemlidir. Zorunlu göç, "gönüllü" göçten haliyle çok daha fazla olumsuzluklarla yüküldür. Bu durumlarda en sık görülen psikolojik zorluklar depresyon, anksiyete bozuklukları, post travmatik stres bozukluğu, somatizasyon ve ilişki problemleridir. Bu nedenle göçmenlere verilecek en önemli sağlık hizmetlerinin başında psikiyatrik destek gelmektedir. Ülkemizde göçmenlerle ilgili psikiyatrik destek oldukça yetersiz düzeydedir. Arada bir gönüllü olan kuruluşların psikiyatrik ve psikolojik destek girişimleri çoğu zaman kısa süreli olmakta ve istenen faydayı sağlayamamaktadır.

Mülteciler ve göçmenlerle ilgili yayınlarda sık sözü edilen kavramlardan biri akültürasyondur. Bu kavram "Bireyin yeni bir ülkede, başka bir kültürle temasa geçtiği zaman belli bir dereceye kadar değişmesi ve o kültürden etkilenmesi" şeklinde tanımlanmıştır. Bu kavram Amerikan Psikiyatri Birliği sınıflamasına eklenmiş, yeni bir kültürden etkilenme sorunu bölümünde ve klinik ilgi odağı olabilecek ek kodlar başlığı altında yer almıştır. Akültüratif stresin uzun süre devam etmesinin nedenlerine değinen bir araştırmada yeni ülke insanların yeni gelene tepkileri ve olumsuz tutumları üzerinde durulmaktadır. Birinci kuşak göçmenlerin akültüratif stresi daha fazla yaşayacağı, sonra gelen her kuşakta stresin giderek azalacağı doğrulanmıştır. Kuşak çatışmasının göçmen ya da mülteci ailelerde çok daha karmaşık ve büyük olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü genç kuşaklar gittikleri ülkenin kültüründen daha çok ve daha çabuk etkilenir, yaşlı kuşaklar ise eski ülkelerinin kültürel özelliklerini uzun süre taşımaya devam ederler. Bunun doğal sonucu olarak yaşlılarda akültürasyon yeteneği daha az ve kültür şoku riski daha fazladır. Ülkemizde göçün kültürel yönü ile ilgili uygulamaların yetersizliği halledilmesi gereken bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Kimlik ve aidiyet sorunu göçmenler arasında siktir. Bazı ülkelerde yerli ırkçı

grupların ve bazı yönetimlerin söylem ve yayınlarda dile getirdikleri asimilasyon endişeleri, göçmenleri daha fazla kendi içlerine kapanmaya yöneltmektedir. Öte yandan, özellikle küreselleşme macerasında ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin kendi kültürlerinden kopma, kimliğini kaybetme yönündeki korkusu ile özünden kopma riski, aileler ve çocuklar arasında yeni bir problem kaynağı olmakta ve onları kendi milli ve dini değerlerine yöneltmektedir. Bu bilgiler hem göç veren hem de göç alan ülkelerin, göç ve eğitim gibi temel politikalarını birlikte belirlemelerini gerekli kılmaktadır. Bu politikaların ayrımcılığı engellemesi göçmenlerin göç ettikleri ülkenin bir parçası olduklarını hissetmelerini sağlayabilir. Uyumun gerçekleşmesi için iş imkânlarının sunulması, çocukların eğitim sorunlarının çözülmesi, sosyal haklardan yararlanma fırsatlarının sunulması önem arz etmektedir. Sunulan dil kursları, eğitim seminerleri bu amaçla organize edilmelidir. Devlet, göçmenlerin bilinçli bir sosyalleşme ve topluma entegrasyonu için anadil öğrenimini, kullanımını desteklemeli ve bunun için programlar düzenlemelidir. Zira anadili ve içinde yaşanılan toplumların dillerinin öğrenilmesi, birbirine bağlı kültürel dokunun temel taşları olarak görülmektedir. Ülkemizde eğitim konusunda önemli ilerlemeler olsa da hala yeterli eğitimi alamayan göçmenlerin var olduğu bilinmektedir. Göçmenlerin geldikleri

Devlet, göçmenlerin bilinçli bir sosyalleşme ve topluma entegrasyonu için anadil öğrenimini, kullanımını desteklemeli ve bunun için programlar düzenlemelidir. Zira anadili ve içinde yaşanılan toplumların dillerinin öğrenilmesi, birbirine bağlı kültürel dokunun temel taşları olarak görülmektedir. Ülkemizde eğitim konusunda önemli ilerlemeler olsa da hala yeterli eğitimi alamayan göçmenlerin var olduğu bilinmektedir.

ülkelerden getirdikleri birtakım hastalıkların teşhisi, bu hastalıkların ortaya çıkması ve bulaşması gibi sorunlar gerek klinikte gerekse halk sağlığı uygulamalarında zaman zaman ciddi sorunlara yol açmaktadır. Ülkemizde artık görülmeyen bazı hastalıkların göçmenlerle birlikte tekrar görülmeye başlanması önemli sorunlara yol açmaktadır.

Kaynaklar

Aker, T. Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2002; 3:97-103

Bilici, M. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Göç ve Ruh Sağlığı, Haziran- 2014, 31. sayı, 68-73 <http://www.sdplatform.com/Dergi/801/Goc-ve-ruh-sagligi.aspx> (Erişim Tarihi: 08.09.2018).

Kara, H. Göç ve Psikiyatri. 6. *Anadolu Psikiyatri Günleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı*, 1997, s. 169-174

Oberai, A.S. Ve Singh, H.K.M. (1983) *Causes and Consequences of International Migration: A Study in the Indian Punjab*. Delhi: Oxford University Press.

Özer, İnan, Kentleşme, Kentleşme ve Kentleşme Değişme, Bursa, Ekin Kitabevi, 2004.

Ponizovsky AM, Ritsner MS. *Suicide Ideation Among Recent Immigrants to Israel from the former Soviet Union: An Epidemiological Survey of Prevalence and Risk Factors*. *Suicide Life Threat Behav.* 1999 Winter;29(4):376-92.

Sağlam, Serdar, "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme," *Türkiyat Araştırmaları*, Sayı:5, (2006), s.34-44.

Sır A, Bayram Y, Özkan M: Zorunlu İç Göç Yaşamış Bir Gupta Travma Sonrası Stres Bozukluğu Üzerine Bir Ön Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1998; 9:165-172.